

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії**

ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ МІФОЛОГІЧНИХ ІСТОТ ТА ПРИРОДНИХ ЯВИЩ У ДАВНІЙ ІНДОНЕЗІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу бакалаврату
освітньої програми
**«Індонезійська мова і література
та переклад,
англійська мова»**
спеціальність –035 «Філологія»
(035.064 Філологія (східні мови та
літератури (переклад включно), перша-
індонезійська
Дарина Михайлівна ЛИТВИНЧУК
Науковий керівник:
асист. Олександра БУРОВСЬКА

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

протокол № 14 від «05 » червня 2024 року

завідувач кафедри _____ (підпис)

д.філол.н., доц. Наталя ІСАЄВА

КИЇВ 2024

АНОТАЦІЯ

Бакалаврська робота присвячена дослідженню літератури та фольклору індонезійців, зокрема особливостям зображення міфологічних істот та природних явищ. Для досягнення поставленої мети, а саме визначення джерел впливу на формування існуючої символіки, функцій та фізичних форм, було розглянуто індонезійські давні тексти: народні казки, міфи, легенди та оповідання, а саме уривки, які містять описи та характеристику міфологічних створінь та природних явищ. До обраного матеріалу були застосовані порівняльно-описовий, структурно-семіотичний та культурологічні методи за допомогою яких вдалося порівняти зображення одних і тих самих мотивів у різних джерелах, визначити спільні та відмінні риси, проаналізувати, розкрити закладений у них символізм та значення, і згрупувати їх за подібними рисами та функціями. В першому розділі представлена періодизація та чинники впливу на індонезійську літературу. В другому розділі розглянуті методи та проблематика класифікацій міфологічних істот й особливості їхнього зовнішнього вигляду. У третьому розділі відбувається розбір символіки, функцій природи, природних явищ і їх роль у повсякденному житті індонезійців, та проводиться порівняння світосприйняття, ранніх вірувань, релігійного контексту, елементів фольклору двох країн: України та Індонезії.

Розбір та аналіз давньої літератури, яка є основою для досліджень культури інших народів, сприяє розвитку та покращенню розуміння та сприйняття особливих рис іноземної вірувань, міри впливу фольклору та повір'їв на сьогодення. Міфологічні істоти та природні явища, зображені в казках, є не лише витвором людської уяви, а й відображенням сприйняття простору та процесів, які з давніх давен оточували пращурів. Людська свідомість вигадувала чудернацькі образи задля кращого пояснення незбагнених речей. І завдяки цим образам можна простежити основу ідеалів та цінностей, які закладені в сучасному суспільстві.

Ключові слова: фольклор, міфогема, функції, символіка, Індонезія, міфологічні істоти, природні явища, казки

ABSTRACT

The bachelor's thesis is devoted to the study of Indonesian literature and folklore, in particular the peculiarities of the depiction of mythological creatures and natural phenomena. To achieve this goal, namely, to determine the sources of influence on the formation of existing symbols, functions and physical forms, Indonesian ancient texts were considered: folk tales, myths, legends and stories, namely passages that contain descriptions and characteristics of mythological creatures and natural phenomena. The selected material was analyzed using comparative-descriptive, structural-semiotic, and cultural methods, which allowed us to compare the depiction of the same motifs in different sources, identify common and distinctive features, analyze and reveal their inherent symbolism and meaning, and group them by similar features and functions. The first chapter presents the periodisation and factors of influence on Indonesian literature. The second section discusses the methods and issues of classification of mythological creatures and the peculiarities of their appearance. The third chapter analyzes the symbolism, functions of nature, natural phenomena and their role in the everyday life of Indonesians, and compares the worldview, early beliefs, religious context, and elements of folklore of the two countries: Ukraine and Indonesia.

The analysis of ancient literature, which is the basis for research on the culture of other nations, contributes to the development and improvement of understanding and perception of the specific features of foreign beliefs, the extent to which folklore and beliefs influence the present. The mythological creatures and natural phenomena depicted in fairy tales are not only a product of human imagination, but also a reflection of the perception of space and processes that have long surrounded ancestors. Human consciousness invented strange images to better explain

incomprehensible things. And thanks to these images, we can trace the basis of the ideals and values that are embedded in modern society.

Keywords: folklore, mythogeoma, functions, symbolism, Indonesia, mythological creatures, natural phenomena, fairy tales

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МІФИ ТА ЛЕГЕНДИ ЯК РІЗНОВИД ДАВНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	7
1.1. Індонезійська народна творчість.....	7
1.2. Періодизація індонезійської літератури.....	9
1.3. Чинники впливу на індонезійську літературу.....	10
Висновки до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. МІФОЛОГІЧНІ ІСТОТИ В ІНДОНЕЗІЙСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ.....	14
2.1. Класифікація міфологічних істот.....	14
2.2. Духи та боги	16
2.3. Велетні.....	21
2.4. Люди напівтварини.....	23
2.5. Люди з надприродними здібностями.....	29
Висновки до розділу 2.....	31
РОЗДІЛ 3. ПРИРОДНІ ЯВИЩА В ІНДОНЕЗІЙСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ.....	33
3.1. Символіка природних явищ	33
3.2. Подібності у міфологічному світосприйнятті України та Індонезії.....	42
Висновки до розділу 3	46
ВИСНОВКИ.....	49

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Міфи - це одна з найдавніших форм культурної творчості людства. Вони є невід'ємною частиною історії і прямим відображенням народного світосприйняття, вірувань, традицій та цінностей. Міфи формують культурне підґрунтя. Значна їхня частина представлена у формі пригодницьких оповідань, в яких окрім як подвигів головних героїв, присутні елементи фантастичних перетворень та зустрічей з надприродними істотами.

Індонезія - країна з багатим етнічним складом, кожен з яких відрізняється своїми віруваннями та звичаями. Ця різноманітність робить індонезійський фольклор унікальним явищем, відкритим для нових досліджень та інтерпретацій. Багатогранність та залежність народної творчості від регіонів її виникнення, не позбавляє літературне надбання кожної етнічної групи критичних збігів у сюжетах, трактуванні природних явищ та опису міфологічних істот .

Актуальність роботи полягає у необхідності вивчення літератури та фольклору інших народів, яка сприяє поглибленому розумінню культури, звичаїв та особливостей формування раннього світогляду давніх людей, що веде до поліпшення міжнародної комунікації.

Об'єктом дослідження є давня індонезійська література.

Предметом дослідження виступають міфи, легенди, народні перекази та казки, що містять описи міфологічних істот та природних явищ, власний переклад яких наведений у даній роботі.

Новизна зумовлена нестачею досліджень про походження міфологічних істот, особливостей їхнього зовнішнього вигляду, символіку природних явищ та функцій, які вони виконують в індонезійській літературі. Проведене дослідження дає можливість порівняти та проаналізувати зображення цих мотивів у різних текстах.

Результати можуть стати основою для подальших досліджень цього напрямку, збільшити інтерес до вивчення впливу фольклору на сучасний світ та сприяти популяризації давньої індонезійської літератури.

На меті стоїть підсвітити особливості зображення міфологічних істот та природних явищ у давній індонезійській літературі та визначити джерела впливу на їх формування.

Завдання теми дослідження:

- Провести аналіз уривків текстів давньої індонезійської літератури, що містять зображення міфологічних істот та природних явищ.
- Визначити спільні та відмінні риси у зображенні цих мотивів.
- Розкрити символізм та значення цих мотивів у контексті давньої індонезійської культури.

Методи наукового дослідження включають в себе аналіз текстів, порівняльно-описовий метод, структурно-семіотичний метод та культурологічний метод.

Дана робота складається з вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків. Перший розділ визначає періодизацію та чинники впливу на індонезійську літературу. Другий розділ розповідає про найпоширеніші методи за якими здійснюється поділ міфологічних істот на групи та виділяє особливості їхнього зовнішнього вигляду та функцій, які вони виконують у творах. Третій розділ присвячений ролі природи в житті індонезійців, її символіці та функціям, та зіставленню особливостей світосприйняття українців та індонезійців через призму народних вірувань, міфів та звичаїв. Два останні розділи містять опис, наведений прямим перекладом уривків давніх текстів та закінчуються узагальненим висновком.

РОЗДІЛ 1. МІФИ ТА ЛЕГЕНДИ ЯК РІЗНОВИД ДАВНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Індонезійська народна творчість.

Давня література — це сукупність творів, створених у найдавніші періоди історії. Вона є частиною культурної спадщини, і охоплює різноманітні жанри, включаючи міфи, легенди, епоси, релігійні тексти, історичні хроніки, поезію, прозу тощо. Багато творів давньої літератури спочатку існували в усній формі. Усна форма була основним способом передачі та збереження культурного надбання до появи писемності. [6]

Індонезійські народні оповідання, відомі як “*cerita rakyat*” або “*dongeng*”, відображають різноманітні аспекти культури, моралі та світогляду різних етнічних груп архіпелагу. Термін “*cerita rakyat*” включає всі форми народних переказів, включно з легендами та міфами, а “*dongeng*” охоплює лише казки.

Казка – це коротка вигадана розповідь, яка сповнена фантастичним змістом. Багато казок використовують символічні або алегоричні елементи для передачі глибших значень або моральних уроків. Таким чином, тварини в казках часто уособлюють певні людські риси або якості. Вони зазвичай мають повчальний характер і спрямовані на виховання молодого покоління. [4]

Міфи та легенди є одними з найдавніших видів літератури, який передує, а іноді і лягає у основу творів сучасності. Це особливий різновид оповідань, що виник на початку зародження цивілізації, коли люди намагалися зрозуміти та пояснити світ навколо себе.

Міф є багатограним і складним явищем, яке відіграє важливу роль у культурному, релігійному та соціальному житті усіх народів світу. Це поняття досліджується в багатьох наукових дисциплінах, включаючи антропологію, релігієзнавство, літературознавство та фольклористику.

Риса, що вирізняє міф від будь-якого іншого твору це сакральний характер. Міфологічні сюжети часто відображали первинні людські запитання і спробу відповісти на них за допомогою фантастичних образів чи явищ. Створення світу, походження людини, боротьба між добром і злом, життя після смерті - це все є головними темами світових міфів. Міф є важливою частиною культурної спадщини людства, що виконує численні функції. Його вивчення дозволяє глибше зрозуміти світогляд різних народів, їхню релігію та культурні цінності.

Легенда є однією з найважливіших форм усної народної творчості, яка відображає культурні, історичні та соціальні аспекти життя суспільства. На відміну від міфів, легенди зазвичай зосереджуються на конкретних історичних подіях або особистостях і мають менш фантастичний характер, хоча і містять в собі художні вигадки і перебільшення. Деякі легенди тісно пов'язані з конкретними місцями і можуть пояснювати назву походження, природних об'єктів або архітектурних пам'яток.

Міфи та легенди часто переосмислюються і адаптуються для нових аудиторій, а їхні сюжети і персонажі знаходять своє місце в сучасних творах. Вони служать джерелом натхнення для письменників, поетів, драматургів та кінорежисерів, надаючи їм невичерпний матеріал для творчого вираження. Розвиток усної народної творчості у своїх творах дозволяє авторам досліджувати вічні теми людського буття. [9]

Міфи та легенди, так само як і казки, виконують виховне завдання і є засобом передачі знань та цінностей від покоління до покоління, спершу в усному, а потім у письмовому вигляді. Ці оповіді часто мали універсальний характер і були спільними для багатьох культур, хоча їх форми та персонажі могли значно відрізнятись. Народна творчість сприяла об'єднанню суспільства, виникненню спільного культурного підґрунтя та збереженню історичної пам'яті.

1.2. Періодизація індонезійської літератури

Періодизація літератури – це процес поділу розвитку літератури на окремі періоди або епохи, які мають характерні риси та тенденції. Ці періоди можуть визначатися стильовими або культурними змінами, літературними течіями та історичними подіями.

Періодизація історії індонезійської літератури необхідна для літературознавців, а також для освітньої діяльності. Завдяки періодизації можна легко визначити основні етапи розвитку індонезійської літератури, стилі та жанри, які домінували в той чи інший період.

Рахмат Джоко Прадопо, Г.Б. Джассін, Буюнг Салех, Нугрохо Нотосусанто, Аджип Росіді, Зубер Усман та Бакрі Сірегар - літературознавці, що виокремлювали періоди розвитку індонезійської літератури. Їхня періодизація, хоч і має подібні загальні риси, вона не позбавлена відмінностей у часових рамках та певних елементах.

Періодизація Г.Б. Джассіна [40, с. 14] має такий вигляд:

1. Давня малайська література
2. Сучасна індонезійська література
 - a. Покоління 20
 - b. Покоління 33 або Пуджанга Бару
 - c. Покоління 45
 - d. Покоління 66

Загалом індонезійську літературу прийнято поділяти на давню малайську (Periode Sastra Melayu Lama) та сучасну індонезійську (Sastra Indonesia Modern). Сучасна індонезійська література поділяється ще на два відрізки: період відновлення (Masa Kebangkitan) (1920-1945) та період розвитку (Masa perkembangan) (1945- дотепер). [40, с. 16]

Період старої малайської літератури називається так з тої причини, що на той час на території Індонезії функціонувала старомалайська мова, яка є предком

сучасних індонезійської та малайської мов. Більшість творів старої малайської літератури ґрунтуються на фольклорі, молитвах, мантрах, міфології та епічних переказах народів Південно-Східної Азії. [50, с.9]

Однак більшість дослідників починають відлік розвитку сучасної індонезійської літератури з 20-х років, виокремлюючи 30-ті, 45-ті та 66-ті, як найважливіші в історії еволюції літератури Індонезії. Таким чином, періодизація Зубера Усмана [46] представлена так:

1. Покоління Балай Пустака (1908)
2. Покоління Пуджанга Бару (1933)
3. Японська епоха (1942)
4. Покоління 45 (1945)

1.3. Чинники впливу на індонезійську літературу.

Індонезія, як архіпелаг, що складається з понад 17 000 островів, має багату культурну спадщину і входить до країн Південно-Східної Азії. Протягом багатьох століть на країну здійснювався значний вплив різних цивілізацій та релігій, що сприяло тісному переплетенню іноземних та народних вірувань. Індонезійський фольклор йшов в один крок з історією та формувався за безліччю факторів.

Незважаючи на те, що деякі регіони зазнавали більшого впливу іноземної спільноти, залишалися і ті етнічні групи, що були ізольовані від навколишнього світу. Їхні народні перекази та вірування пересікалися з іншими культурами та формувалися виключно на основі власних вражень та досвіду. До таких народів належать, зокрема, даяки, батаки та ніаси. Їхня творчість є помітно “чистішою”, від тих, що розвивалися в симбіозі з іноземними поглядами, як наприклад, фольклор Балі, Яви та Сунди, який у свій час зазнав суттєвого впливу таких світових релігій як індуїзм та буддизм, що прийшли з Індії і домінували в ранньому періоді [26]. Так міфологічні уявлення балійців та яванців, які випливали з індійських епосів Рамаїани та Махабхарати, знайшло своє

відображення в місцевих драматичних та танцювальних традиціях, а опис героїв та божеств в давніх текстах, мають велику схожість з індійськими, хоч і є їхньою адаптацією.

Не можна оминати і беззаперечний вплив Ісламу [20] на індонезійське мистецтво та літературу, адже Індонезія є однією з найбільших мусульманських країн у світі . Ця релігія з'явилася на території архіпелагу завдяки торговцям та місіонерам в 13-му столітті. Коран та інші ісламські тексти стали джерелом натхнення для багатьох індонезійських письменників. Арабські поетичні форми і теми інтегрувалися в місцеву літературу, збагачуючи її новими жанрами і стилями. Найактивнішими народами, що популяризували цю релігію є китайці, перси, гуджаратці та араби.

Китайські легенди, казки і поезія вплинули на місцеві літературні твори, особливо в прибережних районах. Вплив португальців був відносно короткочасним, вони принесли з собою західні літературні жанри, зокрема християнську літературу. [24]

Нідерландська колоніальна епоха тривала понад три століття і мала найбільший вплив на індонезійську літературу . Багато індонезійських авторів отримали освіту в Голландії або під впливом її культури. Це призвело до появи нових літературних жанрів і стилів, зокрема роману, новели та модерністичної поезії. Під час Другої світової війни Японія окупувала Індонезію, а після війни індонезійські письменники, знайомі з японськими літературними формами і стилями, інтегрували деякі з них у свої твори [27, с.17].

Малайська міфологія залишила свій відбиток на віруваннях індонезійців у вигляді запозичених історій про привидів. Багато істот з малайських легенд, таких як понтіанаки (жінки-привиди), генгелонг (високі та худі істоти з довгими пальцями), та кусук (крилаті істоти, що п'ють кров), стали невід'ємною частиною індонезійського фольклору. Його форми проявляються і в сучасному світі.

Багатство природних ресурсів, різноманітність ландшафтів, таких як гори, ліси та моря, розбурхували народну уяву і створювали основу для численних легенд про природні явища, тварин і міфічних істот, а з ними розвивався і анімізм.

Міфи в Індонезії передаються з покоління в покоління в усному та письмовому вигляді. Окрім культурної цінності, народне оповідання здебільшого має головну думку, яка закладає та виховує у читачів позитивні риси характеру та цінності, заохочуючи індонезійців ставати кращими і робити добрі справи.

Висновки до розділу 1

Усну народну індонезійську творчість називають узагальненим поняттям “*cerita rakyat*”. До неї входять міфи, легенди та казки. Казки або “*dongeng*” це короткі вигадані розповіді з фантастичними елементами, що виконують переважно виховну функцію, міфи - пояснюють створення світу, природні явища, надають сакрального значення буденним речам та подіям, а легенди зазвичай прив’язані до місць, подій, історичних постатей, і зачасту збагачені художніми вигадками та перебільшеннями. Всі вищеназвані види давньої літератури слугують джерелом натхнення для сучасних творів, вони об’єднують суспільство та зберігають історичну пам’ять.

Періодизація сучасної індонезійської літератури є важливою для літературознавців та освітніх цілей, допомагаючи ідентифікувати етапи її розвитку. Відомі літературознавці, пропонують різні підходи до періодизації, однак, загалом, індонезійську літературу прийнято ділити на давню малайську та сучасну індонезійську.

Міфологія, легенди, казки та народні оповідання, як одні з найдавніших форм літератури, відігравали важливу роль у формуванні світогляду, культури та релігій, допомагаючи людям пояснювати та розуміти світ навколо себе. Вони передаються в усній та письмовій формах, виконуючи не лише культурну, а й виховну функції. Ці впливи збагачували літературний спектр, роблячи його

багатим і різноманітним, і допомагали відображати складну історію, культуру і соціальні зміни, які формують Індонезію сьогодні.

З давніх давен на індонезійську культуру зчинявся вплив різних культур та релігій. Індія, арабські країни, Китай, Португалія, Нідерланди і Японія внесли свій вклад у формування літератури Індонезії. Індуїзм, буддизм та іслам є основними релігіями, що панують на території архіпелагу. Наслідки їхньої присутності можна легко помітити у давніх текстах та сучасному житті індонезійців. Ця унікальна культурна та релігійна суміш привела до тісного переплетення іноземних та народних вірувань, які знайшли своє відображення в індонезійському фольклорі.

РОЗДІЛ 2. МІФОЛОГІЧНІ ІСТОТИ В ІНДОНЕЗІЙСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРИ

2.2. Класифікація міфологічних істот

Велика кількість індонезійських народних переказів містить згадки міфологічних істот, які відрізняються своїми унікальними та неповторними формами. Вони вигадувалися давніми індонезійцями в спробі пояснити природні явища та процеси, які вражали та дивували людську свідомість своєю незбагненністю. Ці істоти завжди виступають посередниками між світом людей і природою, формуючи тісне співвідношення уяви та реальності. Завдяки цьому, ми можемо відстежити не лише культурні зв'язки, а й спосіб мислення давнього народу, його сприйняття оточуючого світу.

Більшість індонезійських міфів і легенд передавалася з вуст в уста, що призводить до варіативності в інтерпретаціях та описах міфологічних істот. Усна форма схильна до змін і адаптацій, вона залежна від оповідача, що є причиною існування численних версій одного й того ж міфу. Це ускладнює систематизацію, оскільки одна і та ж міфологічна істота може мати інші атрибути, імена та ролі в різних оповідях. [2]

На додачу, значна частина корінних народів Індонезії не мали власної писемності до приходу колоніальних держав. Перші письмові записи, зроблені під час колоніального періоду або іноземцями, часто містять спотворену форму оригінальних вірувань. Відповідно, дослідники змушені покладатися на непрямі джерела та реконструкції, що не сприяє їхній стовідсотковій точності.

Є декілька видів класифікації міфологічних істот, оскільки не існує єдиної системи, яка б підходила всім. В праці "Українська міфологічна легенда" В.Ф. Давидюк [11] надає класифікацію міфологічних істот, де виділяв тератоморфні образи (одноокі, або багатоокі створіння), тотемістичні зооморфні образи (вуж-перевертень, вовкулака), образи анімістичних духів (злі духи, духи природи), заставні сили (упирі, русалки), образи людей з магічними здібностями. Тож,

узагальнюючи найпоширеніші класифікації міфологічних персонажів, ґрунтуються на походженні, природі та архетипі.

Класифікація міфологічних створінь за походженням умовно ділить їх на небесні, земні та підземні створіння [12], що відповідає баченню стародавніх людей, які зазвичай ділили світ за цим принципом. Небесні істоти часто асоціюються з божественними та вищими силами. Ці істоти представляють богів, духів або інших надприродних сутностей, які мешкають на небесах. Земні істоти живуть у лісах, горах, річках та інших природних екосистемах. Вони зазвичай є охоронцями природи або духами, які взаємодіють з людьми, допомагаючи або завдаючи шкоди. Підземні істоти пов'язані з нижнім світом, смертю та післяжиттям. Вони бувають як добрими так і злими.

У випадку коли міфологічних істот ділять за природою або за зовнішнім виглядом, виділяють створінь, що мають зооморфну, антропоморфну, теріоморфну та фітоморфну форму. У статті Джулії Кіндт “Тварини в давньогрецькій релігії: Божественний зооморфізм та антропоморфне божественне тіло” [22], істоти зооморфної форми мають вигляд тварин: змії, птахи, черепахи тощо. Антропоморфні створіння зображені у людській подобі або наближені до неї, зокрема, такими є божества, янголи, люди з надприродними здібностями. Теріоморфна або зооантропоморфна форма є поєднанням людського тіла з головою або іншими частинами тіла тварини, а фітоморфна з частинами тіла або характеристиками рослини. Окрім того, до останніх двох форм входять й істоти, що мають здатність змінювати свою власну форму. Однак, фітоморфна природа міфологічних істот не є широко розповсюдженою в індонезійському фольклорі.

За архетипами Д. Брінтона [10] можна розрізнити таких персонажів як першопредки, культурні герої, культурні герої-деміурги, трікстери, духи та боги. Першопредками виступають творці світу або представники перших родових ліній. Культурні герої здійснюють подвиги, винаходять, здобувають, опановують

нові ремесла, щоб допомогти людям та навчити їх нових навичок, в той час як культурні герої-деміурги не лише здійснюють подвиги, а й докладають руку до створення світу або людей. Вони часто зображуються як всемогутні та мудрі істоти, які володіють особливими знаннями та силою. Трікстери славляться своєю хитрістю, лукавством та здебільшого є причиною виникнення хаосу та непередбачуваних ситуацій. Духи та боги часто втручаються в життя людей, надають допомогу або карають за порушення законів природи або моральних норм.

Важливо зазначити, що багато міфологічних істот можуть потрапляти до кількох категорій одночасно. Наприклад, боги можуть бути культурними героями та духами. Істота зооморфної форми може бути небесною істотою, та першопредком. Класифікація міфологічних істот Індонезії є складним і цікавим завданням, результат якого може стати основною для подальших досліджень.

2.2. Духи та боги

Джини як міфічні істоти, відносно часто згадуються в індонезійських давніх текстах та за своєю подобою є духами, що походять з арабської міфології та релігії Ісламу. Це істоти створенні Аллахом, точний зовнішній вигляд яких невідомий, оскільки вони або невидимі, або можуть змінювати свій зовнішній вигляд по бажанню. [21,31]

Згідно з Кораном, в 6 Сурі "Аль-Ан'ям", аят 100, згадується, що Аллах створив джинів із вогню. Джини подібно до людей, мають волю і можуть обирати між добром і злом. Вони можуть бути вірними або невірними, а їхні вчинки будуть оцінюватися на Судному Дні.

В індонезійському народному оповіданні легенді храму Прамбанан (Legenda Candi Prambanan), що походить з Центральної Яви, згадуються джини, які підпорядковувалися Бандунгу Бондовосо:

«...Бандунгу Бондовосо також мав армію джинів. Він задіював її, щоб нападати на інші королівства і виконувати всі його бажання.» (Bandung Bondowoso juga memiliki pasukan tentara berupa jin. Bala tentara jin tersebut ia gunakan untuk membantunya dalam menyerang kerajaan lain dan juga memenuhi segala keinginannya).

Джини в легенді храму Прамбанан допомагають головному герою виконати умову Роро Джонгранг - побудувати тисячу храмів і два колодязі за одну ніч. Однак їм не вдалося повністю завершити будівництво через хитрощі принцеси, яка не мала бажання одружуватися з чоловіком, який вбив її батька. Ставлячи таку умову, вона не вірила, що Бандунгу Бондовосо вдасться її виконати, але будучи свідком швидкої роботи джинів, вона починає нервувати і одразу роздає своїм служницям вказівки: розпалити солому, стукотіти ступою і розкидати пахучі квіти, аби створити враження, що наступає ранок.

«Армія джинів були застана зненацька, коли побачила червонувате світло на сході. Вони відчули аромат квітів. Вони також здивувалися, почувши стук ступи. Всі ці знаки вказували на те, що настав ранок. Зі страху вони поспішили геть.» (Bala tentara jin sangat terperanjat mendapati cahaya menyemburat berwarna kemerah-merahan di sebelah timur. Mereka juga mencium harum aneka bunga. Kian kaget pula mereka saat mendengar bunyi lesung dipukul. Semua ciri-ciri itu menunjukkan jika waktu pagi telah tiba. Mereka pun bergegas pergi karena takut.)

В “Історія про сім принцес” (Kisah Putri Tujuh), що з Суматри головна героїня Чік Сіма звертається за допомогою до джина, аби він допоміг їй не програти у війні розв’язану Емпанг Куалом.

«...Чік Сіма попрямувала до Букіт Гулу Сунгай Умай. Вона попросила допомоги у джина, який там медитував.» (Ratu Cik Sina bergegas menuju Bukit Hulu Sungai Umai. Ia meminta bantuan jin sakti yang tengah bertapa di tempat itu.)

Джин погодився виконати прохання жінки і, застосувавши свої чари, допоміг отримати перевагу в бою.

«Вночі чарівний джин застосував свою магію. Тисячі мангрових заростей впали на військо принца Емпанга Куала, яке відпочивало...» (Pada malam harinya, jin sakti menunjukkan kesaktiannya. Ribuan buah bakau berjatuhan menimpa pasukan Pangeran Empang Kuala yang sedang beristirahat.)

Окрім легенди храму Прамбанан та “Історія про сім принцес”, істоти що схожі за описом на джинів згадуються і в оповіданні “І Густі Геде Пасекан” (I Gusti Gede Pasekan), що з острова Балі. В цьому народному переказі чарівні істоти з’являються зі спису і крісу, які подарував головному герою вітчим.

«...І Густі Геде Пасекан дістав свою надійну зброю - спис Кі Тунджунг Тутура і кріс Кі Бару Семанга. Несподівано з обох реліквій, подарованих К'яем Джелантіком Боголом, з'явилися дві чарівні істоти величезних розмірів.» (...I Gusti Gede Pasekan lantas mengeluarkan dua senjata andalannya, tombak Ki Tunjung Tuttur dan keris Ki Baru Semang. Tiba-tiba muncullah dua makhluk gaib yang luar biasa besar tubuhnya dari dalam dua senjata pemberian Kyai Jelantik Bogol tersebut.)

Концепція джинів, що прив’язані до певного предмету є широко розповсюдженою у повір’ях та світових оповіданнях. Наприклад згідно з турецькими переказами, джини можуть перебувати в пляшках, вазах, а також є джини які мають зв’язок з перснями, килимами і т.д.

Головна особливість цих чарівних істот полягає в тому, що вони були невидимим для всіх, окрім І Густі Геде Пасекана, який є власником і володарем реліквій. До того ж, як і джини в легенді храму Прамбанан, вони виконують бажання і вказівки головного героя:

«...І Густі Геде Пасекан наказав двом чарівним створінням відтягнути корабель від берега Панімбанган...» (I Gusti Gede Pasekan lantas memerintahkan dua makhluk gaib itu untuk menyeret perahu besar itu dari pantai Panimbangan.)

«За допомогою своїх надприродних сил дві чарівні істоти витягли судно, зрушивши його з місця, де він застряг... » (Dengan kekuatan gaibnya, kedua makhluk gaib itu menyeret dan membebaskan perahu dari kondisi kandasnya.)

Буде неправильно стверджувати, що ці чарівні істоти, достовірно джини, оскільки незважаючи на те, що вони мають певні спільні риси з образами арабської міфології, нам не надається повна їхня характеристика.

Казка “І Густі Геде Пасекан” обмежується не лише згадками чарівних істот, що були прив’язані до реліквій, вона сповнена декількома іншими цікавими персонажами. Як от міфологічна істота, яка проникає до табору головного героя і його супровідників вночі, коли ті відпочивали в лісі. Ця істота може літати.

«Непроханим гостем виявилось чарівне створіння, яке мешкало в лісі на території Бату Менян. Воно зустріло І Густі Геде Пасекана і запропонувало йому політати.» (Sang penyusup adalah makhluk gaib penghuni hutan di daerah Batu Menyan itu. Si makhluk gaib menemui I Gusti Gede Pasekan dan mengajaknya terbang.)

Вона показує головному герою гори, острови, море, а коли опускає його на землю, щезає, пророкуючи чоловіку панування над цими землями:

«Як тільки створіння зникло, І Густі Геде Пасекан почув шепіт: “Краєвиди, які ти побачив, одного дня стануть твоїми”.» (Seketika makhluk gaib itu menghilang, I Gusti Gede Pasekan mendengar bisikan suara gaib, “Wilayah-wilayah yang engkau lihat tadi kelak akan menjadi wilayah kekuasaanmu.”)

Через те, що в самому оповіданні вигляд цієї чарівної істоти не описується це залишає волю уяві народу. В загальнодоступних джерелах можна знайти декілька прикладів ілюстрації цієї міфічної істоти (додаток 1). В одному з варіантів ми бачимо, що її зображують з крилами, а в інших вона більше нагадує духа, або привида.

Окрім чарівних істот, в цьому оповіданні також згадується Верховний Бог з індуїстської релігії Дхарма, яку сповідують балійці та яванці:

«Здавалося, що йому судилося Всемогутнім Богом Санг Хянг бути лідером.» (Ia sepertinya ditakdirkan Sang Hyang Dewata Agung selaku pemimpin.)

«Нехай Всемогутній Бог Санг Хянг завжди захищає тебе і дарує тобі безпеку.» (Semoga Sang Hyang Dewata Agung senantiasa melindungi kalian dan memberi kalian keselamatan.)

На Балі індуїзм є пануючою релігією, на відміну від більшості інших островів де провідною релігією є Іслам, тому не дивно, що балійська міфологія сповнена численними індійськими богами і богинями, таких як Шива, Вішну, Брахма, Сарасваті та Лакшмі. Санг Хянг є верховним божеством в індонезійській міфології, що еквівалентно Брахмі в індуїзмі. Він є творцем всесвіту і всього живого. Його ім'я походить від санскритського слова “śāṅkha”, яке означає “мушля”.

В легенді про походження гори Вурунг (Asal Usul Bukit Gunung Wurung), боги зійшли з небес на молитви людей аби ті побудували гору, оскільки місцевість довкола була рівнинною. Однак головною умовою було те, що ніхто не мав виходити з будинків і бачити богів під час того як вони займалися будівництвом, тож всі місцеві жителі замкнулися в домівках і не виходили на вулицю. Домовленість порушує лише одна дівчина, яка була відсутня на зборах. Прямуючи до річки, вона стає свідком того, як боги будували гору.

«Її здивування посилювалося, коли вона побачила безліч високих, моторошних істот, що нависали над валунами.» (Keterkejutannya semakin menjadi jadi ketika dilihatnya banyak makhluk tinggi besar menyeramkan melayang-layang mengangkat batu-batu besar.)

Помітивши дівчину, боги кинули роботу і повернулися назад на небо, заливши жителям недобудовану гору, яку назвали Вурунг, що означає “скасований”.

Як ми бачимо особливості опису міфологічних персонажів формувалася під впливом багатьох світових релігій, які мали вплив на архіпелаг протягом багатьох століть. Проаналізувавши наведені народні оповіданнями можемо помітити, що опис деяких міфологічних істот пересікається з арабською міфологією та індуїзмом. Духи в індонезійській міфології виступають як допоміжна сила головних героїв у досягненні бажаного. Вони не мають чіткого позитивного або негативного забарвлення, зазвичай підкоряючись наказам своїх господарів, або діючи на власний розсуд. В той час як боги в індонезійській міфології є Вищими істотами, які уособлюють природні сили та концепти. Вони надихають та допомагають, якщо людина звертається до них з проханням.

2.3. Велетні

В індонезійському фольклорі часто можна зустріти велетнів. Їх можна вважати результатом синтезу місцевих вірувань і зовнішніх впливів, оскільки незважаючи на те, що велетні присутні в індуїстській та буддистській міфологіях, вони згадуються також і в автохтонних, тобто корінних віруваннях, що існували ще до приходу інших культур на територію Індонезії.

Зазвичай в індонезійських давніх текстах велетні зображуються як підступні та хитрі істоти, що завжди прагнуть отримати для себе вигоду. Вони наділені надприродною силою та розумом. В казці “Тімур Мас та Велетень” (Timun Mas dan Raksasa) на молитви жінки, яка дуже хотіла мати дитину, їй уві сні явився велетень, який сказав піти і взяти клунок під великим деревом у лісі. Мбок Сріні вагалася, але їй так само переповнювала цікавість, тож жінка подалася в ліс і, побачивши клунок, зустріла біля дерева того самого велетня.

«Мбок Сріні була налякана, вона думала, що велетень з'їсть її. Мбок Сріні благала велетня змилюватися над нею і залишити її в живих.» (Mbok Sринi pun merasa ketakutan, ia merasa raksasa itu akan memakannya. Mbok Sринi pun memohon agar raksasa itu merasa iba dan membiarkannya tetap hidup.)

Проте велетень не збирався її їсти, він виконує найпотаємніше бажання жінки, даруючи їй чарівні насіння огірка, з яких з'явиться дитина, і змушує її пообіцяти, що коли дитина виросте, Мбок Сріні віддасть її на поживу велетню. Минув деякий час і велетень прийшов по доньку жінки - Тімун Мас. Матері та дочці вдалося здолати велетня за допомогою зачаклованих речей, які їм дав знаючий чоловік. Після цього вони жили разом довго і щасливо.

Велетень Мак Теленг у народній мадурській казці “Вічно голодний велетень” (Raksasa yang Selalu Lapar), що живе неподалік села, починає шкодити господарству, крадучи і поїдаючи корів. Жителі розуміють що це він по залишеним великим слідам, які вели до лісу. Вони починають непокоїтися, що коли корови закінчаться, він може перейти на їхніх дітей. Порадившись з головою села, люди вирішують укласти угоду з велетнем, віддавши йому весь свій урожай на полях. Вони прийшли до Мак Теленга, і той пояснив причину чому він їв домашню худобу.

«Я був дуже голодний. У цьому лісі дуже мало тварин. Крім того, жодна рослина в лісі ще не принесла плодів.» (Habisnya aku lapar sekali. Di hutan ini sudah jarang sekali binatang. Juga tumbuh-tumbuhan di hutan ini belum ada yang berbuah.)

Почувши, що жителі готові віддати йому свій врожай, якщо він припине їсти їхніх корів, велетень погоджується на угоду. Деякий час панує мир, однак люди знову починають хвилюватися, коли помічають, як багато їсть велетень, і що невдовзі врожаю може не вистачити, щоб втамувати його голод. Врешті-решт, селяни вирішують пануючу проблему за допомогою мудрого старійшини К'я

Рахмана, який йде до лісу і приносить велетню лише тарілку з рисом. Велетень насміхається над старійшиною:

«...Ти думаєш, я мало їм? Послухай, навіть польовий урожай не може втамувати мій голод. А ти просиш мене з'їсти лише тарілку рису?» (Kamu pikir makanku sedikit? Lihatlah! tanaman seladang saja belum mampu membuatku kenyang. Tapi kau malah memintaku cuma memakan sepiring nasi.)

Тоді старійшина запевнив Мак Теленга, що той зможе наїсться рисом, якщо помолиться перед їжею. Коли Мак Теленг зробив так, як сказав чоловік, сталося диво і він дійсно зміг наїстися лише однією порцією. Велетень продовжив жити в своєму лісі і більше не був голодним, оскільки кожен раз молився перед їжею.

Як ми бачимо в обох історіях велетні зображуються як ненажерливі істоти. Вони часто виступають як антагоністи, що створюють перешкоди для героїв, і, відповідно, мають схожі риси з типовими героями-трікстерами. Велетні є антропоморфними істотами, оскільки вони схожі на людей, єдиною їх відмінністю є великий зріст та сила. (Додаток 2) Деякі міфи взагалі описують велетнів як нащадків перших людей. За походженням велетня можна віднести до земних істот, хоча і існує припущення, що їхнє виникнення пов'язане з божественними або демонічними силами.

2.4. Люди напівтварини

Поширеним явищем у давній індонезійській літературі є міфи та легенди про людей з тваринними головами, кінцівками або здатністю повністю трансформуватися з людської форми в тваринну і навпаки. У цьому контексті зображення міфологічних істот набуває особливого значення, символізуючи не тільки зв'язок людини з тваринним світом, але й глибокі уявлення про єдність і взаємозв'язок всіх живих істот.

Змія - це багатогранний символ в індонезійській міфології, який може мати різні значення. Змії часто асоціюються з актом творення, представляючи первісні

сили хаосу та життя. Наприклад, у яванській міфології богиня Н'яї Роро Кідул часто зображується як змія. Згідно з міфами, вона є могутнім духом або богинею моря, яка має владу над хвилями та вітрами Індійського океану. А в батакських міфах про світотворення фігурує гігантський змій Нага Падоха, володар моря та підземного світу. Згідно давнім текстам він створив всі острови Індонезії, змішавши пісок на дні океану.

В народному оповіданні про походження Телага Пасір (*Asal Mula Telaga Pasir*) Н'яї Пасір та Кіяй Пасір перетворюються на змії, коли готують і з'їдають яйце, знайдене Кієм Пасіром в лісі. Після обіду чоловік повертається до роботи і відчуває слабкість, згодом зазнаючи болючого перетворення.

«Він катався по піску, швидко рухаючись туди-сюди. Більше того, тіло Кіяй Пасіра раптом перетворилося на величезного змія і продовжувало безперервно крутитися туди-сюди, не зупиняючись.» (*la berguling-guling di pasir bergerak ke sana ke mari dengan hebatnya. Selanjutnya, badan Kyai Pasir tiba-tiba berubah wujud menjadi ular naga yang besar dan terus berguling ke sana ke mari tanpa henti-hentinya.*)

Те саме відбувається і з Н'яї Пасір. Вибігаючи на поле до чоловіка вона теж перетворюється на гігантську змію. Обоє вони починають звиватися і вибивають в землі озеро.

«Ґрунт на полі, де були два дракони, став розкиданий і видовбаний, наче по ньому били молотком. Заглиблення ставали все ширшими і глибшими. Раптом зсередини видовбаної землі на всі боки хлинув величезний потік води. В одну мить яма заповнилася водою, і поле К'яї Пасіра перетворилося на озеро.» (*Tanah ladang tempat kedua naga itu menjadi berserakan dan bercekung-cekung, seperti dikeduk-keduk. Cekungan itu semakin lama semakin luas dan dalam. Tiba-tiba dari dalam cekungan tanah tersebut, menyembur air yang besar dan memancar ke berbagai penjuru. Dalam sekejap, cekungan itu sudah penuh dengan air dan ladang Kyai Pasir berubah wujud menjadi telaga.*)

Як ми бачимо в вищезгаданих народних переказах змії є покровителями водойм. Ця тварина несе дуальне значення у казках та легендах більшості народів світу, маючи як позитивну так і негативну характеристику. Індонезійська міфологія не виключення.

В народному переказі про принцесу-янгола Сі Бору Натуманді Гутабат (Si Boru Natumandi Hutabarat), що з Північної Суматри, змії викрадає дівчину. Змії зазнає метаморфози на очах у дівчини і стає людиною

«...Сі Бору Натуманді була зайнята ткацтвом у своїй хатині, коли раптом до неї наблизилася великий змії... Вона побачила, що з фігури змія з'явився благородний і вродливий чоловік.» (... Si Boru busy Natumandi weave in particular hut, suddenly a large snake imitation to her... She would see the figure of the serpent was a man whose gallant and handsome.)

Він намагається її спокусити і переконати Сі Бору Натуманді вийти за нього заміж. Цей народний переказ має дві кінцівки, в одній з яких дівчина залишилася жити зі змієм, а в іншій змії обдурив Сі Бору Натуманді і покинув її.

Загалом, метаморфози в індонезійських оповіданнях можуть мати різні причини та наслідки. Деякі істоти можуть перетворюватися з власного бажання, що прийнято вважати природним виявом сили або могутності героя, а є метаморфози причиною яких може бути прокляття.

В казці “Лутунг Касарунг” (Lutung Kasarung) головна героїня, принцеса у вигнанні, Пурбасарі, зустрічає чорношерсту мавпу. З образу одразу помітно, що мавпа не поводить як звичайна тварина.

«Лутунг Касарунг завжди радував Пурбасарі, приносячи їй зі своїми друзями гарні квіти і фрукти.» (Setiap harinya, Lutung Kasarung menghibur Purbasari dengan memberikan bunga-bunga yang indah dan buah-buahan yang lezat.)

«У ніч повного місяця Лутунг Касарунг поводився дивно. Він йшов у відлюдне місце і медитував. Він про щось благав богів.» (Pada saat malam bulan purnama, Lutung Kasarung bersikap aneh. Ia berjalan ke tempat yang sepi lalu bersemedi.)

Саме мавпа допомогла головній героїні позбавитися прокляття старшої сестри, через яке у Пурбасарі на шкірі з'явилися чорні плями, що було приводом, під яким Пурбаранг вигнала молодшу сестру з королівства, оскільки та загрожувала її праву на трон. Прокляття припинило свою дію, коли Пурбасарі скупалася в озері, яке з'явилося завдяки молитвам Лутунг Касарунга.

Коли Пурбаранг дізналася про те, що її сестра відновила свою вроду, вона знайшла її і знову спробувала позбутися. Через декілька невдалих спроб, Пурбаранг кинула Пурбасарі виклик:

«Якщо обличчя твого нареченого вродливіше за моє, я віддам тобі трон Пасір Батанга. Але якщо навпаки, то нехай тобі перереже горло королівський кат..» (Jika wajah tunanganmu lebih tampan dibandingkan wajah tunanganku, takhta Pasir Batang akan kuserahkan kepadamu. Namun jika sebaliknya, maka engkau hendaklah merelakan lehermu dipenggal algojo kerajaan)

Пурбасарі розуміла, що вона програє це змагання, але її кохання до Лутунг Касарунга було великим, тому не зважаючи ні на що, вона взяла мавпу за руку, кажучи, що це її наречений і одразу стикнулася з насмішками старшої сестри. Проте в ту ж мить на очах у всіх мавпа зазнає метаморфоз і перетворюється в людину.

«В цей момент Лутунг Касарунг почав медитувати і перетворився на дуже вродливого принца.» (Pada saat itu juga, Lutung Kasarung bersemedi dan berubah menjadi seorang pangeran yang sangat tampan.)

Історія закінчується добре, бо Пурбасарі пробачає Пурбаранг, і вони всі разом повертаються до палацу. Ймовірно що чоловік, який перетворився з мавпи

на людину мав на собі прокляття, яке розвіяло зізнання в коханні молодшої принцеси.

В одній індонезійській казці “Історія походження русалки” (Asal Mula Ikan Duyung), що з острова Сулавесі, зображено перетворення жінки на істоту з риб’ячим хвостом. Починається історія тим, що батько наловив риби і, принісши її додому, попросив дружину приготувати улов і відкласти трохи йому, щоб він зміг поїсти, коли повернеться з саду. Однак жінка віддала збережену рибу молодшому сину, який наполегливо випрошував порцію батька. Коли чоловік повернувся, він розлютився і послав дружину самій шукати ту саму рибу, яку з’їв їхній молодший син, забороняючи їй повертатися назад, якщо вона їй не вдасться це зробити. В розпачі жінка відправилася до моря. На наступний день три її дитини пішли шукати її. Вони все кликали і кликали матір, допоки вона не з’явилася з води. Нагодувавши грудьми наймолодшу дитину, вона сказала своїм дітям повертатися, бо ще не наловила риби. Наступної ночі їхня мати знову не повернулася, тоді вдень діти так само пішли її кликати. Вони були вражені, коли помітили зміни в зовнішньому вигляді жінки:

«Тіло матері було вкрите лускою, як у риби.» (Tubuh sang ibu tampak bersisik-sisik layaknya ikan.)

Злякавшись, діти втекли. Потім вони прийшли кликати її знову, проте вигляд жінки ставав все жахливішим і все більшим подібним до риби. З кожним разом як вона виринала з води, її тіло зазнавало все більших метаморфоз, поки вона вкінцець не перетворилася на русалку.

«Останній вигляд матері був настільки ж шокуючим, наскільки і жахливим для трьох дітей. Її шкіра вкрилася лускою, а ноги перетворилися на риб’ячий хвіст.» (Kemunculan terakhir sang Ibu sangat mengejutkan sekaligus menakutkan tiga anaknya. Seluruh kulit sang Ibu telah dipenuhi sisik dan kedua kakinya telah berubah menjadi ekor ikan.)

Людина з головою бика присутня в легенді про походження гори Келуд (Legenda Asal Mula Gunung Kelud). Був собі король, який хотів видати свою вродливу дочку заміж, тому він придумав випробування. Той, хто хотів стати нареченим принцеси, мав вистрілити з луку та підняти гонг. Однак ці речі були незвичайними, а зачаклованими, тому впоратися з ними могла лише людина яка володіла магічною силою. Спроби кандидатів були марними, і тільки одному Лембусурі вдалося це зробити.

«Всі дивилися на нього. Він був дивним. Його голова не була схожа на людську. У нього була голова бика.» (Semua orang menatapnya. Dia aneh. Kepalanya tidak seperti kepala manusia. Dia punya sebuahkepala banteng.)

Однак принцеса не захотіла виходити за переможця, тому його скинули в ним же виритий колодязь. Лембусура розгнівався і прокляв королівство, через що виверження місцевого вулкану, який за легендою раніше був тим самим колодцем, тепер асоціюється у місцевого населення з гнівом Лембусури. (Додаток 3)

Теріоморфна природа міфологічних істот є притаманною для багатьох світових міфів. Позитивна та негативна характеристика таких персонажів варіюється в залежності від символів та асоціацій, які викликає тварина. Так змії в індонезійських міфах виступають покровителями водойм, символом мудрості, водночас являючись символами хитрощів та обману, а бики асоціюються з фізичною силою та гнівом.

Метаморфози, що трапляються з персонажами у розглянутих народних переказах бувають добровільними та вимушеними. Так змії, який став людиною, щоб спокусити дівчину, змінював власну подобу з власного бажання, а мати, яка перетворилася на русалку, стала такою неусвідомлено через довге перебування у морі.

2.5. Люди з надприродними здібностями

У індонезійських казках іноді можна зустріти персонажів, які є звичайними людьми, однак вони виділяються особливими знаннями та надприродними здібностями. Людство завжди тяготіло до присвоєння персонажам надприродних здібностей, які допомагали б їм здійснювати неймовірні подвиги. Подібні герої зазвичай отримують свої надприродні здібності завдяки магічним артефактам, благословенню богів або через навчання у могутніх майстрів. Вони зазнають різноманітних випробувань і пригод протягом всього свого шляху, використовуючи свої здібності для подолання труднощів і досягнення справедливості.

В народному оповіданні “Каба Чіндуа Мато” (Kaba Cindua Mato) воїн на ім’я Чіндуа Мато використовує свої надприродні здібності, зокрема вміння керувати погодою, щоб зруйнувати весілля Імбанга Джайо та повернути викрадену наречену свого друга назад до їхнього королівства:

«...Чіндуа Мато використав свої знання і проманіпулював погодою. Сильний шторм приніс дощ, що затопив святкування.» (...Cindua Mato menggunakan ilmunya dan memanipulasi cuaca. Terjadilah badai besar membawa hujan lebat sehingga membanjiri perhelatan tersebut.)

Тим часом герой народного оповідання “Джоко Толе” (Joko Tole), яке походить зі Східної Яви, допомагає полагодити зруйновану браму королівства Маджапахіт і здобуває прихильність короля, який пізніше зробив його одним зі своїх офіцерів, до якого часто зверталися за допомогою інші підлеглі. Джоко Толе вийшов заміж за Деві Ратнаді, сліпу доньку правителя. Під час довгої та виснажливої подорожі на батьківщину чоловіка, вона захотіла помитися. Джоко Толе виконав бажання дружини.

«Джоко Толе встромив палицю в землю, і хлинула вода, випадково потрапивши в незрячі очі його дружини.» (Joko Tole menancapkan sebuah tongkat

ke tanah hingga air pun memancar keluar, yang tanpa sengaja air tersebut mengenai mata isterinya yang buta.)

Коли вода потрапила на обличчя принцеси, її очі прозріли і вона почала бачити. Тоді, скупавшись у новоутвореній річці Деві Ратнаді помітила, що її одяг почало змивати через бурхливий потік води. І тут її чоловік знову прийшов на допомогу:

«За допомогою магії він зачаклував воду. Вода, що текла за течією, змінила свій напрямок на протилежний - до Джоко Толе». (Dia menggunakan sihir untuk memikat air. Air yang mengalir ke hilir berubah arah menjadi berlawanan ke arah Joko Tole.)

На прикладі цих двох персонажів, можна зробити висновок, що вони є позитивними героями, які відзначаються вірністю своєму королівству, а їхні магичні здібності в першу чергу слугують для добрих справ. Вони використовуються їх розв'язання складних ситуацій та для допомоги близьким.

Висновки до розділу 2

Багатство природних ресурсів, гори, ліси та моря, сприяли створенню численних легенд, які щедрі на наявність міфологічних істот з унікальними та неповторними формами, що представляють складну систему вірувань, створену давніми індонезійцями для пояснення природних явищ, які вони не розуміли. Ці істоти можуть мати як позитивне, так і негативне забарвлення, вони можуть допомагати людям або шкодити їм. Вони є провідниками, що допомагають людям укріплювати зв'язки між людським та духовним світом.

Класифікація міфологічних істот в Індонезії є складною та багатовимірною, враховуючи різні аспекти походження, природи та функцій цих створінь. Міфологічні істоти можуть бути небесними, земними або підземними, зооморфними, антропоморфними, теріоморфними чи фітоморфними, а також виконувати функцію першопредків, культурних героїв, трікстерів, духів та богів.

Духи в індонезійській міфології зазвичай є нейтральними силами, що допомагають або шкодять героям залежно від ситуації, тоді як боги виступають як Вищі істоти, що керують світом. До індонезійських духів належать такі міфічні істоти як джини, що походять з арабської міфології та релігії ісламу. Їхня особливість полягає в здатності змінювати свій зовнішній вигляд або бути невидимими, також джини можуть прив'язуватися до предметів. В індонезійському фольклорі, як показують “Легенда про храм Прамбанан”, “Історія про сім принцес” та “І Густі Геде Пасекан”, духи часто виступають як помічники головних героїв. Прикладом верховного божества згаданого в тексті є Всемогутній Бог Санг Хянг. Велетні, часто зображені як ненажерливі, підступні та хитрі істоти, наділені надприродною силою та розумом.

Міфи та легенди про людей з тваринними головами або здатністю перетворюватися з людської форми в тваринну і навпаки, підкреслюють усвідомленість давніх індонезійців зв'язку між людиною та природою. Характеристика таких міфологічних істот напряду залежить від тварин, та як вони сприймаються народом. Метаморфози людей в тварин або навпаки можуть бути добровільними або вимушеними.

Зрештою, в індонезійських давніх текстах також можна зустріти персонажів, які є звичайними людьми, але мають надприродні здібності. Такими персонажами є Джоко Толе та Чіндуа Мато. Їхні здібності зазвичай використовуються для допомоги близьким та вирішення складних життєвих обставин, що підкреслює важливу роль справедливості та цінностей в індонезійському фольклорі. Ці герої відзначаються вірністю своєму королівству та демонструють, що надприродні здібності можуть бути спрямовані на добрі справи.

Міфологічні істоти відіграють важливу роль в індонезійському фольклорі, міфах і легендах. Вони відображають світогляд та культуру народу, а також слугують джерелом розваг і повчань.

РОЗДІЛ 3. ПРИРОДНІ ЯВИЩА В ІНДОНЕЗІЙСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРИ

3.1 Символіка природних явищ

Природа в давній народній творчості завжди є відображенням первинного зв'язку між людиною і світом, що її оточує. Через взаємодію з природою індонезійці виражають своє усвідомлення того, що над ними мають владу могутніші сили. Природа не тільки визначає сюжетні лінії і формує образи міфічних істот, але й має глибокий метафоричний зміст.

В індонезійських творах вона часто виступає джерелом натхнення та місточком до духовного світу. В свідомості давнього індонезійця природні явища напряму пов'язані з божественними силами і духами, які дають благословення або карають за проступки. Гори, річки, ліси та моря уособлюють священні простори, де людина може знайти контакт з потойбічним.

Героїчні подвиги в індонезійських міфах і епосах теж зчаста відбуваються у володіннях флори та фауни. Герої народних переказів, вирушають у подорожі через дикі ліси, піднімаються горами, перетинають океани, стикаючись із різноманітними природними і надприродними перешкодами, відкриваючи для себе нові простори. Ці пригоди не тільки випробовують їх, але й демонструють вміння єднатися та бути в гармонії з навколишнім світом, використовуючи його дари на благо людства.

Ліси є домом для численних духів і магичних істот. Саме в лісах часто відбувається зустріч героя з чарівними створіннями, як то трапилося з І Густі Геде Пасеканом, Мбок Сріні, принцесою Пурбасарі та іншими. Океани та моря символізують нескінченність, безмежність і таємничість. Вони виступають як бар'єри між відомим і невідомим світом, місцями, що вимагають від героїв мужності для подолання та відкриття нових горизонтів. Менші водойми, такі як річки чи озера, в свою чергу представляють процес очищення, трансформацію, зміни. Ритуальні обмивання в річках чи озерах є поширеною практикою серед

народів світу, яка має на меті звільнення від негативних впливів і підготовку до нового життєвого етапу.

Відповідно, в індонезійських міфах і легендах персонажі використовують водойми для очищення, звільнення від проклять або відновлення життєвої сили. В народному переказі “Джоко Толе”, сліпа дружина головного героя знову починає бачити, коли в її очі потрапляє вода з річки, яку утворив її чоловік, а Лутунг Касарунг за допомогою своїх чарівних здібностей створює озеро, яке допомагає принцесі Пурбасарі позбавитися чорних плям на її шкірі, які були викликані прокляттям сестри.

В декількох казках фігурують “запашні” річки. Наприклад в легенді про походження назви Бан’ювангі (Asal Muasal Nama Banyuwangi), що походить зі східної Яви, пахуче озеро проливає світло на правду. Мати Сідапакси, яка прагне позбутися невістки, вбиває новонародженого внука, кидаючи його в річку. По поверненню чоловік дізнається, що його жінка вбила їхню дитину зі слів матері. Сідапакса повірив і розлютився на дружину, навіть попри те, що та клялася у невинності. Тоді з горя жінка збиралася втопитися в річці, вона сказала своєму чоловікові, що якщо річка стане пахучою, то це доведе її невинність. Щойно жінки не стало, чоловік дізнався правду.

«З річки пішов солодкий запах. А в центрі річки з'явилися дві прекрасні квітки.» (Dari sungai keluar bau harum. Di tengah sungai keluar dua bunga yang indah.)

Природні явища нерідко символізують цикли життя, смерті або відродження. Природні катаклізми, такі як землетруси і цунамі, в індонезійській народній творчості інтерпретуються як покарання за моральні проступки або випробування, що мають навчити людей смиренності та поваги до природи.

Виверження вулканів у індонезійців теж прийнято сприймати як прояв божественного гніву. В народному переказі “Лембусура”, виверження місцевого вулкану пов’язують з гнівом чоловіка з бичачою головою, якого колись скинули

в колодязь. Тепер щоразу як вулкан вивергається, люди кажуть що Лембусура мстить. Проте крім руйнівної сили, вулкани можуть символізувати і відродження, оскільки їхній попіл сприяє родючості ґрунту. Цей вічний цикл демонструє дуальність в індонезійському ставленні до гір вулканічної породи.

У казці “Велика риба і сироти” (Ab Wado mi Ui Ari) відбувається інший природний катаклізм - потоп. Він спричинений тим, що люди вбили велику рибу, яка мешкала в річці. Кара сягає тих, хто її їв, а живими залишаються лише три сироти, які під час святкового бенкету спали. Уві сні до них приходять старий чоловік і каже що робити. Він також попереджає їх про те, що коли вони врятуються, то в жодному разі не мають озиратися на село. Однак коли три брати зійшли на скелю, то не втрималися і з цікавості подивилися назад.

«Побачивши село, старший і молодший перетворилися на скелі, які трималися один за одного, а інший перетворився на евкаліпт.» (Saat melihat kampung tersebut, si sulung dan si bungsu berubah menjadi batu yang sedang bergendongan, sedangkan yang satunya berubah menjadi pohon kayu putih.)

Відносно часто природні явища та процеси перегукуються і з настроями персонажів, синхронізуючись з їхнім внутрішнім станом та переживаннями. Бурі та шторми, зокрема, часто символізують конфлікт емоцій, гнів, відчай. Руйнівна сила цього явища може як відображати хаос, що панує в душі персонажа, так і бути карою, викликаною богами за скоєні гріхи.

Індонезійська казка “Неслухняний син Малін Кунданг” (Malin Kundang Si Anak Durhaka) розповідає нам про молодого чоловіка, який знехтував своєю матір’ю перед іншими людьми, назвавши її звичайною жебрачкою, яка хоче видати себе за його матір, бо посоромився її бідного походження. Не здатна стерпіти сорому і образи, мати у відчаї звернулася до Бога, з проханням покарати свою дитину за велику образу, якої він їй завдав.

«Несподівано здійнявся шторм і вдарив по великому кораблю Маліна Кунданга. Шторм був настільки сильним і потужним, що великий і розкішний корабель Маліна Кунданга був миттєво зруйнований.» (Angin badai datang tiba-tiba dan menghantam kapal besar milik Malin Kundang itu. Begitu kencang dan dahsyatnya angin badai itu menghantam, kapal besar lagi mewah milik Malin Kundang seketika itu hancur berantakan.)

Однак знищення корабля Маліна, було не єдиним його покаранням. Відносно поширеним явищем в індонезійському фольклорі є й перетворення людини на камінь.

«Після цього тіло Маліна Кунданга повільно закам'яніло, аж поки не перетворилося на камінь!» (Setelah itu, tubuh Malin Kundang perlahan-lahan menjadi kaku hingga akhirnya menjadi batu!)

У казці “Буджанг Ленгуанг Буджанг Пембуру” (Bujang Lenguang Bujang Remburu) син, перед тим як піти на полювання, вдарив матір за те, що вона не почула його, бо молилася. Жінка впала на підлогу. Після цього Буджанг Ленгуанг покинув будинок. По дорозі його наздогнало покарання за грубе поводження з матір'ю.

«...Він зупинився відпочити, спершись на скелю. Раптом Буджанг Ленгуанг перетворився на скелю разом зі своїм собакою і палицею.» (Ia berhenti dan beristirahat sambil bersandar di sebuah batu. Tiba-tiba dengan tanpa terduga, si Bujang Lenguang dalam posisi seperti itu berubah menjadi batu bersama anjing dan galahnya.)

Про закам'яніння розповідає і народне оповідання “Камінь, що плаче” (Batu Menangis), що походить з Південного Калімантану. В ньому жінка так само як і казці “Неслухняний син Малін Кунданг” звертається до Бога і благає покарати її дочку, за те, що та привселюдно назвала її своєю прислугою, бо посоромилася її зовнішнього вигляду. Молитви жінки були почуті і дівчину неодмінно застала розплата за погане поводження зі своєю матір'ю.

«Силою Всемогутнього Бога тіло неслухняної дівчинки поволі почало перетворюватися на камінь... І хоча вона стала камнем, можна було побачити, що з її очей все ще лилися сльози, немов вона плакала.» (Atas kekuasaan Tuhan Yang Maha Esa, gadis itu perlahan-lahan menjadi batu... Meskipun sudah menjadi batu, namun kedua matanya masih meneteskan air mata.)

Феномен перетворення людини на камінь символізує застиглість, незмінність і смерть як протилежність живій і змінюваній природі людського життя. Воно може означати повернення до первинного природного стану, втрату індивідуальності і злиття з навколишнім середовищем.

Окрім того, безліч індонезійських давніх переказів мають свої легенди про виникнення того чи іншого місця. Ці легенди не лише підкреслюють географічні особливості, а й зв'язують їх з подіями міфологічного чи історичного характеру. Місця з неслухняними “закам’янілими” дітьми з усіх вище розглянутих казок є реальними місцями в Індонезії. Кам'яні фігури є своєрідними пам'ятниками, які є фактичним увічненням події, і служать постійним нагадуванням про наслідки непослуху та нехтування своїми батьками. З чого ми можемо зробити висновок, що індонезійці мають дуже шанобливе ставлення до своїх батьків і повага до них, є ключовою рисою у родинних стосунках.

У народному фольклорі є легенда про Висячий камінь на озері Тоба (Legenda Batu Gantung di Danau Toba), яка розповідає, що цей Висячий камінь є втіленням дівчини на ім'я Серуні. Згідно оповідям, вона хотіла вчинити самогубство кинувшись в озеро Тоба через те, що її батько хотів віддати її заміж за немілого, однак на шляху до водойми Серуні випадково провалилася в ущелину. Що б не робила дівчина, її спроби вибратися були марними, тож у відчай вона прошепотіла, що їй краще було б померти.

«Після цих слів стінки ями чомусь почали зближуватися... кам'яні стіни зімкнулися і стисли її тіло.» (Setelah berkata seperti itu, entah mengapa dinding -

dinding lubang tersebut mulai merapat... dinding batu semakin merapat dan menghimpit tubuhnya.)

За нею йшов пес, тож побачивши, що його господарка потрапила в біду він побіг до батьківської хати і невдовзі привів батьків та сусідів. Батько одразу спробував залісти в розпалину, але вона ставала все вужчою і вужчою.

«Після того, як батько Серуні відмовився від свого наміру, раптом почувся гуркіт і земля сильно затряслася, від чого яма повільно звужилася і закрилася сама собою.» (Setelah ayah Seruni mengurungkan niatnya, tiba-tiba terdengar suara gemuruh dan bumi pun berguncang dahsyat yang membuat lubang secara perlahan merapat dan tertutup dengan sendirinya.)

Стіни розчавили тіло Серуні, а над місцем, де зійшлися стіни скелі утворився великий камінь, який за подобою був схожий на тіло дівчини. Це місце назвали Парапат через звуки, які видавала Серуні сидячи в ущелині. Зараз Парапат є одним з туристичних місць на Північній Суматрі.

На рівні з природними явищами тварини та рослини так само є одними з важливих елементів міфів. В деяких народних переказах тварини можуть бути головними героями, наділені людськими рисами, розумом та моральними якостями, а в деяких виконувати другорядну роль, як пес Серуні, який намагався врятувати свою господарку і привів до її ущелини допомогу. Або як горобець з казки “Золотий кавун” (Semangka Emas), що з Західного Калімантану, який приніс Дермавану чарівну насінину, за те, що той вилікував його зламане крило.

Чарівне насіння в міфології відображає глибокий зв'язок індонезійців з природою та сільськогосподарською діяльністю. У деяких міфах чарівне насіння є винагородою, яку отримують герої за свої добрі вчинки, працьовитість і чесність. Такий врожай забезпечує їхнє благополуччя і рятує від бідності. Подібним способом в казку також вкладаються моральні цінності. Отримавши

чарівну насінину, Дермаван посадив її. Незвичайність насінини також проявилася в тому, що рослина яка мала б дати багато плодів, дає один, але великий.

«... Дермаван був дуже здивований, коли знайшов лише один плід на своєму кавуні. Розмір плоду був набагато більшим, ніж розмір звичайного кавуна...» (Dermawan agak terkejut ketika kemudian mendapati hanya satu buah yang terdapat pada tanaman semangkanya. Sangat besar ukuran buah itu jauh lebih besar dibandingkan ukuran buah semangka biasanya.)

«...Всередині була не кавунова м'якоть, а жовтуватий пісок. Коли він поглянув ближче, то жовтуватий пісок виявився чистим золотом!» (Isinya bukan daging buah semangka, melainkan pasir berwarna kekuning-kuningan. Setelah Dermawan mengamati, pasir berwarna kekuning-kuningan itu ternyata biji emas murni!)

Дермаван розбагатів, проте навіть будучи багатою людиною, він робив добрі справи від чистого серця.

Окрім винагороди, плоди чарівного насіння також можуть нести покарання людині, наміри якої не нечисті. Брат Дермавана Музакір, який був дуже заздрисним і жадібним чоловіком, почувши про те, яке благословення отримав його брат, захотів повторити його долю. Розпитавши у Дермавана як в нього це вийшло, Музакір наказав своїй підлеглим знайти горобця і збити його, аби він зміг попідкнутися про птаха і отримати бажану винагороду. Коли горобець приніс Музакіру насінину, то чоловік дуже завтішався. Він одразу посадив її, і на тому місці виріс великий кавун, в якому не було золота.

«... Щойно кавун розрізали, з ягоди на обличчя Музакіра хлинула чорна багнюка, змішана з брудом. Сморід був, як від тухлого м'яса.» (Baru saja semangka itu terpotong, menyemburlah dari dalam buah itu lumpur hitam bercampur kotoran ke muka Muzakir. Baunya busuk seperti bangkai.)

Таким чином, Музакір отримав покарання за нещирість своїх намірів.

Насіння є символом родючості, тому в казках трапляється, що з плодів чарівного насіння часто з'являються діти. В казці “Тімун Мас і велетень”, велетень дає насіння огірка жінці, яка була довгий час бездітною і мріяла про дитину.

«... Через два місяці рослина почала плодоносити. Але дивно було те, що вона принесла лише один плід. З кожним днем плід ставав все більшим і більшим. Колір плоду також дуже відрізнявся - він були золотисто-жовтим....» (Dua bulan kemudian, tanaman itu pun mulai berbuah. Namun anehnya, tanaman timun itu hanya berbuah satu. Semakin hari buah timun menjadi semakin besar melebihi buah timun pada umumnya. Warnanya pun sangat berbeda, karena berwarna kuning keemasan.)

Коли Мбок Сріні зірвала огірок і розкрила його, вона знайшла всередині гарну дівчинку, яку назвала Тімун Мас.

В індонезійських міфах і легендах часто зустрічаються оповіді, де герої або боги прямо впливають на природу. Наприклад, вони можуть створювати гори, річки або озера. Таких персонажів називають культурними героями-деміургами, адже вони володіють особливими знаннями та магією, що підкреслює їхню могутність. Іноді вони є провідниками головних героїв міфів і надають їм допомогу у скрутних ситуаціях.

В казці “Тімун Мас” самітник, до якого Мбок Сріні звернулася за допомогою, дає жінці клунки, в яких знаходилися насіння огірків, голки, сіль та креветкова паста. Жінка передала ці речі своїй дочці. Тікаючи від велетня, який хотів її з'їсти, Тімун Мас розкидала вміст першого клунка з насінням огірків. Вони в ту ж мить проросли.

«...Дивовижним чином ліс навколо неї раптом перетворився на поле огірків. В одну мить огіркові стебла розрослися і обмотали все тіло велетня.» (Sungguh ajaib, hutan di sekelilingnya tiba-tiba berubah menjadi ladang timun. Dalam sekejap, batang timun tersebut menjalar dan melilit seluruh tubuh raksasa itu.)

Велетень зміг вирватися, тому Тімун Мас, тікаючи далі, використала вміст другого мішечка і розкинула голки.

«Раптом голки перетворилися на ліс високих і колючих бамбукових дерев.» (Dalam sekejap, jarum-jarum tersebut berubah menjadi rerumbunan pohon bambu yang tinggi dan runcing.)

Однак і цього разу велетню вдалося вирватися, хоча бамбукові дерева поранили його. Тоді вона кинула на землю сіль.

«Ліс, через який вона пробігала, раптом перетворився на широкий і глибокий океан...» (Seketika itu pula, hutan yang telah dilewatinya tiba-tiba berubah menjadi lautan luas dan dalam...)

Велетень переплив і його. В останньому мішечку знаходилася креветкова паста.

«...Тімун Мас кинула останню креветкову пасту. В ту ж мить місце, куди впала паста, раптово перетворилося на кипляче море бруду.» (...Timun Mas pun melemparkan bungkus terakhir yang berisi terasi. Seketika tempat jatuhnya terasi itu tiba-tiba berubah menjadi lautan lumpur yang mendidih.)

Це допомогло здолати велетня, він застряг і загинув, після чого донька і матір отримали жаданий спокій.

Таким чином, природні явища в індонезійському фольклорі допомагають пояснити незрозумілі події і передати важливі культурні та моральні цінності. Вони відображають глибоке розуміння і повагу до природи, яка є невід'ємною частиною життя індонезійців.

3.2. Подібності у міфологічному світосприйнятті України та Індонезії.

Україна та Індонезія - це дві країни з абсолютно різною історією культурою та традиціями. Розділені тисячами кілометрів, їхні вірування були вбережені від впливу одне одного, що робить дослідження, метою яких є відстеження

подібностей та відмінностей українського та індонезійського фольклору, важливими та нагальними на фоні зміцнення інтернаціональних зв'язків.

Головна спільність на кульному тлі цих двох країн полягає у тому, що ключовим етапом в їхній історії стала трансформація первісних вірувань з приходом світових релігій. До того обидві нації сповідували язичництво.

Таким чином, до приходу індуїзму, буддизму, ісламу на архіпелаг, а християнства на територію Київської русі, індонезійські та українські вірування поєднували в собі елементи анімізму, динамізму, шаманізму, політеїзму та інших. Основні принципи анімізму ґрунтувалися на думці, що всі люди, тварини, рослини, каміння, гори, річки та інші природні об'єкти наділені душою. Динамізм виділяв існування безособових сил або енергій, які пронизують всесвіт і впливають на нього. А шаманізм вказував на наявність посередників, які здатні досягати змінених станів свідомості, щоб взаємодіяти з духами і впливати на фізичний світ. Ці системи вірувань були тісно пов'язані з природними явищами і відображали взаємодію людини з навколишнім середовищем.

В українців функції шаманів виконували так звані волхви, а язичницькі ритуали і свята були тісно пов'язані з природними циклами, такими як сонцестояння та рівнодення [8], що підкреслювало залежність людей від природи і її надважливе залучення у звичайний побут. Окрім того, в духовному житті давніх індонезійців та українців велику роль відігравав культ предків. Ритуали вшанування супроводжувалися жертвопринесеннями та святкуваннями на їхню честь.

Протягом століть індонезійські повір'я зазнавали змін. Індуїзм приніс з собою складні системи міфічних вірувань та пантеон богів. Вони стали основою для багатьох місцевих легенд і епічних оповідей. Буддизм додав свої філософські концепції і духовні практики, зосереджені на досягненні душевного спокою і звільненні від нескінченного циклу, який уособлював колесо сансари. Іслам, що

прийшов пізніше, теж значно трансформував культурне і релігійне підґрунтя. Ісламські і місцеві традиції разом утворили унікальну синкретичну культуру, де ритуали і народні вірування обох переплітаються з давніми практиками. [19]

Для прадавніх українців християнство не лише запровадило нову релігійну систему з єдиним Богом і структурованою церковною ієрархією, але й впровадило багато язичницьких елементів у нові християнські обряди і свята. Таким чином, старі вірування не були повністю витіснені, а адаптувалися і співіснують з християнськими традиціями дотепер.

Важливу роль в давніх народних текстах відіграють легенди про світотворення. Вони є найпершими міфами, і як ніщо інше відображають усвідомлення народом навколишнього світу та свого місця в ньому. Космогонічні міфи можуть включати описи дій божеств, героїв або природних сил. Міфи про створення світу в індонезійців і українців мають сліди дуалізму, однак інтерпретують його обидві нації по-різному. В українських міфах дуалізм представляється як протистояння добра і зла, тоді як в індонезійців світ з'являється завдяки гармонійній співпраці богів та духів природи.

В обох культурах, як і в більшості народів світу, основою взаємовідносин з природою та подойбіччям був людський егоїзм. І українці і індонезійці зверталися до богів та духів, намагаючись догодити їм, аби ті задовольнили їхні потреби.

В українських, індонезійських казках та легендах, як і для багатьох інших народів світу важливе місце посідають твори з героїчним контекстом. Такі перекази містять найбільше згадок про зустріч з надприродними силами. В них герой використовує всі знання задля досягнення цілей. Буває, що вищі сили йдуть йому на зустріч, допомагаючи в його справі, а іноді й, що шкодять і виступають антагоністами.

В Україні, з її розлогими степами, густими лісами та родючими полями, народні оповідки нерідко мають дотик до сільськогосподарської сфери життя.

Український фольклор багатий на обряди та свята, що відзначають сезонні зміни та етапи землеробського циклу [7]. Взаємодія з польовими та лісовими духами часто спрямована на те, щоб отримати від вищих сил благословення на родючий врожай та здорову худобу.

Індонезійці теж спрямовували свої молитви та обряди на добробут свого господарства, однак проживаючи в умовах тропічного клімату з частими природними катаклізмами, вони підтримували гармонію з природою та духами не лише задля гарного врожаю, але й для забезпечення власного виживання [25]. Вшанування природи та духовних сил за допомогою ритуалів та жертвоприношень, на їхню думку, допомагали запобігти стихійним лихам, таким як землетруси, виверження вулканів, цунамі тощо.

Обидві нації вирізняються шанобливим ставленням та обережністю у взаємодії з природою. Вони боялися спровокувати гнів богів та накликати на себе біди та нещастя, оскільки вірили, що від них залежить їхній добробут.

Пантеон богів у індонезійців є надзвичайно різноманітним. Одними з найвідоміших божеств на території Індонезії є Батара Гуру - верховний бог, творець і володар всесвіту, Деві Шрі - богиня родючості, рису та врожаю, Батара Сур'я - бог сонця та світла, та Деві Дурга - войовнича богиня [19]. В той час як у дохристиянських уявленнях українців фігурували бог сонця Дажбог, бог грому та блискавки Перун, богиня родючості та жіноцтва Мокоша, богиня любові Лада та покровитель худоби Велес. Як ми можемо побачити деякі боги та богині двох народів, як Дажбог і Батара Сур'я, Деві Шрі та Мокоша, сходяться у своїх символах.

Окрім божеств, індонезійська міфологія, як і українська налічує велику кількість духів. Вони мешкають у природних екосистемах і швидше за все є їхніми прототипами. В українському фольклорі, а саме в книзі Івана Нечуй-Левицького "Світогляд українського народу" [11], духи представлені у вигляді

русалок, лісовиків, домовиків, польовиків, полудниць тощо. Русалки є духами річок та озер, лісовики мешкають у лісах і є охоронцями лісових угідь, польовики та полудниці - у полях. Ці істоти живуть за межами людської діяльності та є незалежними, однак є й ті, які мешкають в домівках людей та мають вплив на господарство, як-от домовики. В індонезійських давніх текстах фігурують джини, велетні, лейаки, гаруди, наги, ракшаси. Лейаки - це жіночі духи, що мешкають переважно біля водойм, гаруди - це птахоподібні істоти, наги - змієподібні, а ракшаси є демонічними істотами. Ці духи можуть не бути суворо прив'язані до окремих місць, оскільки їх можна зустріти будь-де. Деякі з них вважаються хранителями тих територій, де перебувають.

Спосіб зображення міфологічних істот значно відрізняється у міфах обох країн. Індонезійці тяжіють до привласнення духам і божествам надзвичайної подоби та гігантських розмірів. Такі істоти іноді лише віддалено нагадують людину чи тварину, в той час як уява українців схильна до більш природніх форм. [11, с.11]

Міфологія та фольклор відображають глибокий зв'язок українців та індонезійців з природою та історичними подіями. Вони служать засобом передачі культурних цінностей та історичних знань. Порівняння звичаїв, традицій та вірувань обох країн виділяє особливості культурного різномайття кожної з них.

Висновки до розділу 3

Природа в давній народній творчості Індонезії підкреслює нероздільний зв'язок між людиною і навколишнім середовищем. Її символи глибоко вкорінені в культурі та світогляді індонезійського народу, слугуючи потужними інструментами для передачі сенсу, емоцій та сприйняття світу, що їх оточує. Давні індонезійці бачили в природних явищах прояви волі вищих сил, які передавали людям свої послання та впливали на їхнє життя. Сприятлива погода, багатий врожай були винагородою за послух і добрі справи, а різного роду катаклізми,

такі як бурі, землетруси, виверження вулканів, вважалися покаранням за неналежну поведінку та гріхи.

Природні явища так само можуть підкорятися волі героїв відображати їхні емоції та душевний стан. Окрім того трапляються і персонажі, що володіють особливими знанням або магією. Вони можуть впливати на природу та допомагати головним героям казок знайти свій шлях, вийти зі скрутного становища або отримати заслужену винагороду.

В індонезійському фольклорі дуже суворо засуджується погане ставлення до батьків. В казках “Неслухняний син Малін Кунданг”, “Камінь що плаче” та “Буджанг Ленгуанг Буджанг Пембуру” невдячних дітей одразу застає покарання і вони перетворюються на камінь. Це вказує на виховну функцію цих казок і підкреслює важливу роль родинних зв'язків, зокрема батьків, в житті індонезійців.

Багато давніх текстів, мають прив'язку до реального місця і розповідають про його створення. Такі місця можуть мати історичне значення для індонезійців, і мати відсилки на реальні події, знакових постатей, які мали вплив на історію регіону в якому ці легенди виникли.

Природа в давній народній творчості є не лише є фоном для розгортання подій, вона має несе свої символи і виступає рушійною силою, яка безпосередньо впливає на долю головних героїв. Гори, річки, ліси, моря уособлюють священні простори, де відбувається зустріч і взаємодія між людьми та вищими силами.

У світосприйнятті українців та індонезійців, незважаючи на далеку відстань між двома країнами, можна виділити багато чого спільного. Обидва народи в давні часи розвивали свої уявлення про світ та передавали його з покоління в покоління у вигляді народних переказів, міфів та легенд. Вони бачили у природних явищах і об'єктах прояви божественного та духовного, що мало беззаперечний вплив на їхнє повсякденне життя.

Залежність їхнього добробуту від природних умов та катаклізмів змушувала два народи шукати способи заспокоєння розгніваних богів та духів, тому це сприяло зростанню кількості різних обрядів та ритуалів. Однак і індонезійці і українці з пошаною ставилися до цих процесів, вшановуючи природні цикли та не цураючись взиватися до допомоги вищих сил, коли вони цього дійсно потребували.

ВИСНОВКИ

Давні тексти та міфи є основними джерелами для вивчення культури та традицій інших народів. Їхня функція полягає у передачі не лише історичного контексту, але й цінностей, вірувань, якими жили люди.

Народна творчість допомагає розкрити культурний код, демонструючи особливості мислення, уявлень про світ, символіку та обряди, що є важливими складовими культурної ідентичності. Це дає нам можливість зазирнути в далеке минуле та дослідити вплив культури на сучасне суспільство. Розуміння історичних контекстів, в яких зароджувалися ці тексти, допомагає виявити зв'язки між минулим та сьогоденням.

Давня індонезійська література є складним синтезом місцевих і іноземних культур та релігій. Окрім багатого етнічного складу, що збагачував фольклор країни продуктом народної уяви, впродовж століть на країну здійснювався іноземний вплив. Такі світові релігії як іслам, індуїзм та буддизм залишили значний відбиток на народних текстах та вигляді міфологічних персонажів. Народ адаптував запозичених героїв та символів до вже існуючих, і це стало культурним надбанням.

Класифікація міфологічних істот індонезійської літератури є складним завданням. Основні проблеми, з якими стикаються дослідники у цій сфері, включають різноманіття культурних контекстів, неточність джерел, еволюцію міфів, та багатозначність образів. В даній роботі ми розглянули такі способи класифікації надприродних істот як: за походженням, за природою та за архетипом.

Чарівних істоти в індонезійських міфах та легендах часто виступають посередниками між людьми та природою, відображаючи тісний зв'язок між фізичним і духовним світами. Вони є тими, хто забезпечує гармонію та баланс у світі і можуть бути як покровителями, які допомагають людям, так і насилати

випробування. До богів часто звертаються в молитві, аби вони допомогли герою вийти з складної ситуації або виконали найпотаємніші бажання. Серед людей напівтварин відрізняють тих хто має частину тіла тварини, як-от Лембусура, який має голову бика, і тих, що здатні вдаватися до метаморфоз. Герої з надприродними силами в давній індонезійській літературі є прикладом для наслідування. Вони втілюють в собі ті моральні чесноти, які найвище цінуються у народі. Такі персонажі можуть бути історичними постатями і високо шануватися серед людей, які, відповідно, склали про них історії, аби приписати їм велич.

Природа відіграє велику в індонезійських творах. Для індонезійців природні явища керовані вищими силами можуть насилати покарання у вигляді природних катаклізмів або закам'яніння, якщо людина вчинила погано, або нагородити її за послух та добре серце гарним врожаєм та спасінням. Ліси, річки, гори є символами, кожен з яких має своє особливе значення та асоціації, що глибоко засіли в людській свідомості.

Ми розглянули міфологічних персонажів та природні явища у таких народних оповіданнях як: “Легенда храму Прамбанан” (Legenda Candi Prambanan), “Історія про сім принцес” (Kisah Putri Tujuh), “І Густі Геде Пасекан”(I Gusti Gede Pasekan), “Легенда про походження гори Вурунг” (Asal Usul Bukit Gunung Wurung), “Лутунг Касарунг” (Lutung Kasarung), “Джоко Тале” (Joko Tole), “Походження Телага Пасір” (Telaga Pasir), “Історія походження русалки” (Asal Mula Ikan Duyung), “Тімур Мас та велетень” (Timun Mas dan Raksasa), “Сі Бору Натуманді Гутабат” (Si Boru Natumandi Hutabat), “Легенда про походження гори Келуд” (Legenda Asak Mula Gunung Kelud) та “Каба Чіндуа Мато” (Kaba Cindua Mato), “Походження назви Бан’ювангі (Asal Muasal Nama Banyuwangi), “Велика риба і сироти” (Ab Wado mi Ui Ari), “Неслухняний син Малін Кунданг” (Malin Kundang Si Anak Durhaka), “Буджанг Ленгуанг Буджанг Пембуру” (Bujang Lenguang Bujang Pemburu), “Камінь, що плаче” (Batu Menangis), “Легенда про

Висячий камінь на озері Тоба"(Legenda Batu Gantung di Danau Toba) та "Золотий кавун" (Semangka Emas).

У порівнянні українського та індонезійського фольклору ми визначили, що в обох народах дуже шануються природні цикли. Люди вдавалися до обрядів та ритуалів, щоб забезпечити своє благополуччя і відвести біду. Боги, духи, історії про героїв, що здійснюють подвиги мають спільні риси, але є багато моментів, які відрізняють їх одне від одних. Наприклад, патерни зображення міфологічних істот чи трактування символіки природних явищ.

Традиційні мотиви та образи часто переосмислюються в нових контекстах, зберігаючи зв'язок із минулим. Давня література містить у собі не лише художній та естетичний потенціал, але й історичну, філософську, релігійну та соціокультурну цінність. Вона відображає традиції, вірування, моральні норми та життєвий досвід попередніх поколінь, що допомагає сучасному суспільству зрозуміти своє минуле та сформувати свою майбутню ідентичність. Таким чином, збереження давньої літератури є важливим елементом культурного розвитку та самоідентифікації суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антологія індонезійської поезії двадцятого сторіччя: Присвячена творчості восьми видатних індонезійських митців; отв. Ред. Хімаван П., Румянцева В.В., Лисюк А.Ю.; Хімавана Прабово. - К: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. - 92 с.
2. Буйських Ю. Проблема класифікації персонажів нижчої міфології в українській та зарубіжній історіографії. Етнічна історія народів Європи, 2007. № 22. С. 144–152.
3. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 662 с.
4. Грищук В.В. Літературна казка: становлення і розвиток жанру// Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім.ГС Сковороди. Сер.:Літературознавство - 2013. - №1 (1) - с. 22-27.
5. Грушевський Михайло. Початки і розвій словесного мистецтва // Грушевський Михайло. Історія української літератури: У 6 т., 9 кн. – Київ, 1993. – Т. 1. – С. 59-77.
6. Колесса Філарет. Про вагу наукових дослідів над усною словесністю // Колесса Філарет. Фольклористичні праці. Київ, 1970. С. 17-33.
7. Левченко Г. Рецепція образних елементів солярного міфу в ліриці Лесі Українки / Галина Левченко // Житомирські літературознавчі студії /За ред. П.В. Білоуса. – Житомир : ЖДУ, 2012. – Випуск 6. – С. 65–76.
8. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – Київ, 1992. – С. 14.
9. Мітологія як горизонт розуміння та її естетичне і соціально-політичне проявлення / А. Карась // Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. - 2019. - Вип. 22. - С. 12-32.
10. Турчина М. О. Архетип трікстера та його інтерпретація в українській музичній культурі кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. - 2023.
11. Українська демонологія. - К.:Стилєт і стилос, 2023 - 168 с.
12. Шемігон Вікторія. Історичні форми світогляду міфологія, релігія [Електронний ресурс] // – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.scribd.com/document/502177250/Історичні-форми-світогляду-міфологія-релігія>.
13. Bundo Kandung: A Powerful Or Powerless Ruler? Literary Analysis of Kaba Cindua Mato (Hikayat Nan Muda Tuanku Pagaruyung). - Makara Human Behavior Studies in Asia 11(1), 2010.
14. Clark, Marshall; Pietsch, Juliet (18 March 2014). Indonesia-Malaysia Relations: Cultural Heritage, Politics and Labour Migration (Media, Culture and Social Change in Asia Series). Routledge. p. 11. ISBN 978-0-415687-52-2.

15. Danandjaja, James. 1986. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip dan Dongeng*. Jakarta: Graffiti Press
16. Folk Religionists. Pew Research Center's Religion & Public Life Project. 18 December 2012.
17. Folklores from South Sumatera in English: Media to Introduce Indonesian Culture to International World. - Proceedings of the 2nd SULE – IC 2016, FKIP, Unsri, Palembang October 7th – 9th, 2016.
18. Folktales Genre in Border Area of Indonesia- Timor Leste: A Study of Oral Literature.- Zenodo, Vol. 3 No. 2, September 2021, p. 86-96.
19. Indonesian Mythology and Legends: Journey Through Time with Gods, Goddess, Creatures and Mythical Tales. - Chronicle Press, 2023
20. Islam In Indonesia [Электронный ресурс] // Riqfa Aulia R. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.scribd.com/document/512226942/Islam-in-Indonesia>.
21. Islam, Arabs, and the intelligent world of the jinn / Amira El-Zein. - 2009
22. Julia Kindt, Animals in Ancient Greek Religion: Divine Zoomorphism and the Anthropomorphic Divine Body - 2019, T. Scheer (ed.) Nature, Myth, Religion in Ancient Greece. Stuttgart, 155-170
23. Javanese Characters and Aji Saka. Joglosemar. Retrieved 29 March 2012.
24. Literature in Malay by the Chinese of Indonesia, Claudine Salmon Lombard. - 1981
25. Malaysian folktales: An understanding of the motif- index of folk literature applicability in the local folktales' context. - ISSN: 1305-578X Journal of Language and Linguistic Studies, 17(2), 1013-1022; 2021.
26. Michael Jordan, The Encyclopedia of Indonesian Religions – 2003.
27. Modern Indonesian Poetry and Short Stories - Ied Veda Rimrosa Sitepu, Unitas- vol. 86, No. 2, November 2013
28. Mythological Study on a Collection of Folk Stories in Kuningan West Java. - Proceedings of the 2nd Universitas Kuningan International Conference on System, Engineering, and Technology, UNISSET 2021, 2 December 2021.
29. Mythology and Folklore [Электронный ресурс] // Dither Malaluan. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.scribd.com/document/533874690/MYTHOLOGY-AND-FOLKLORE>.
30. Paul Radin The trickster: a study in American Indian mythology (1956)
31. Peterson, Mark Allen (2007). «From Jinn to Genies: Intertextuality, media, and the making of global folklore". In Sherman, Sharon R.; Koven, Mikel J. (eds.). Folklore/Cinema: Popular film as vernacular culture. Logan, UT: Utah State University Press – via Utah State U. digital commons.

32. The Feasibility of West Sumatra Folklore as Indonesian Literature Teaching Material in High School. - *Komposisi Jurnal Pendidikan Bahasa Sastra dan Seni*. - 2022
33. The History of Indonesian. Language Translation, Inc. Archived from the original on 4 March 2016.
34. The Myth Strength In Indonesian Novels As The Representation Of Religious and Sacredness Literacy Of Indonesian Society.- ISSHE, 2021.
35. The Spirit of Hindu Religious Values in Balinese Folktale Men Sugih Teken Men Tiwas. - *MUDRA Jurnal Seni Budaya* Volume 38, No. 1, 2023 p 93 – 99
36. Use of Mythical Creatures in Folk Literature of Southeast Asia: A Comparative analysis. - *IJRAEL: International Journal of Religion Education and Law*, Vol. 2 No. 2 August 2023.
37. Yudiono K. S. Pengantar sejarah sastra Indonesia. - Grasindo, 2010.
38. el-Zein, Amira (2009). Islam, Arabs, and the intelligent world of the Jinn. Contemporary Issues in the Middle East. Syracuse, NY: Syracuse University Press. ISBN 978-0-8156-3200-9
39. Aliyah, S. 2011. Kajian Teori Metode Storytelling Dengan Media Panggung Boneka Untuk Meningkatkan Kemampuan Menyimak dan Berbicara Anak Usia Dini: Studi Eksperimen Quasi di TK Negeri Pembina Kabupaten Majalengka. Tesis Universitas Pendidikan Indonesia.
40. Beberapa Teori Sastra, Metode Kritik, dan Penerapannya – prof. Dr. Rachmat Djoko Pradopo, 1995.
41. Cerita Rakyat dan Kisah Dongeng Dunia, Kalimantan Barat - Indonesia. [Elektronный ресурс] Kamikamu. Режим доступа до ресурсу: <https://dongeng.kamikamu.co.id>
42. Endraswara, Suwardi. 2005. Tradisi Lisan Jawa : Warisan Abadi Budaya Leluhur. Yogyakarta : narasi.
43. K, Putri (2016). Kumpulan Cerita Rakyat Sumatera. Jakarta: Cerdas Interaktif.
44. Kalarahu: Kumpulan Cerita Rakyat Jawa. Jakarta: Pusat Bahasa Departemen Pendidikan Nasional. 2007.
45. Kamus Besar Bahasa Indonesia (KBBI) Online. «Arti kata cerita". KBBI. Diarsipkan dari versi asli tanggal 2021-10-22.
46. Kesusastraan Baru Indonesia, Zuber Usman. - 1956.
47. Koentjaraningrat. 1994. Kebudayaan, Mentalitas dan Pembangunan. Jakarta: PT Gramedia.
48. Mohammad Isa Pramana Koesoemadinata/Perancangan Buku Ilustrasi Makhluks-makhluks Mitologis Nusantara ‘Tambo Maru’/ JSRW (Jurnal Senirupa Warna), 2018
49. Penjelasan Lengkap Acintya (Sang Hyang Widhi atau Sang Hyang Tunggal) - Mantra Hindu Bali". Mantra Hindu Bali (in Indonesian). 2015-12-17.

50. Sejarah Ringkas Kesusasteraan Indonesia, Muhri – 2016.
51. Soedarso, Nick. 2014. Perancangan Buku Ilustrasi Mahapath Gajah Mada. Humaniora. Vol. 5, No. 2, Oktober 2014, 561-570.
52. Tim EfK. Cerita Rakyat Nusantara JI.1 - 2017.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Ілюстрації чарівної істоти з казки І Густі Геде Пасекан



Посилання:

<https://perpustakaan.palangkaraya.go.id/inlislite3/article/browse?action=browse&tag=Publisher&findBy=Subject&query=Cerita%20Bergambar&query2=>



Посилання: <https://panbelog.wordpress.com/2014/02/06/asal-muda-kota-buleleng-atau-singaraja/>



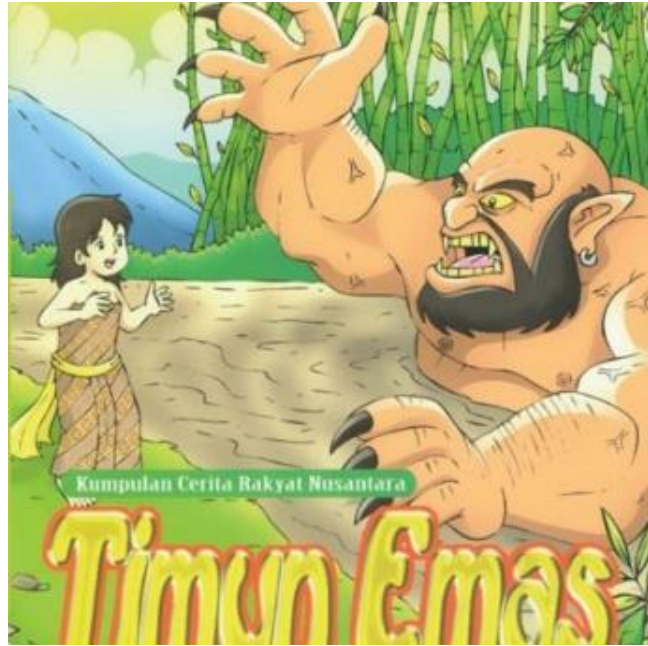
Посилання: <https://www.daerahkita.com/artikel/292/anak-sakti-dan-daerah-singaraja-cerita-rakyat-bali>

Додаток 2.

Ілюстрації велетня з казки “Тімун Мас та велетень”



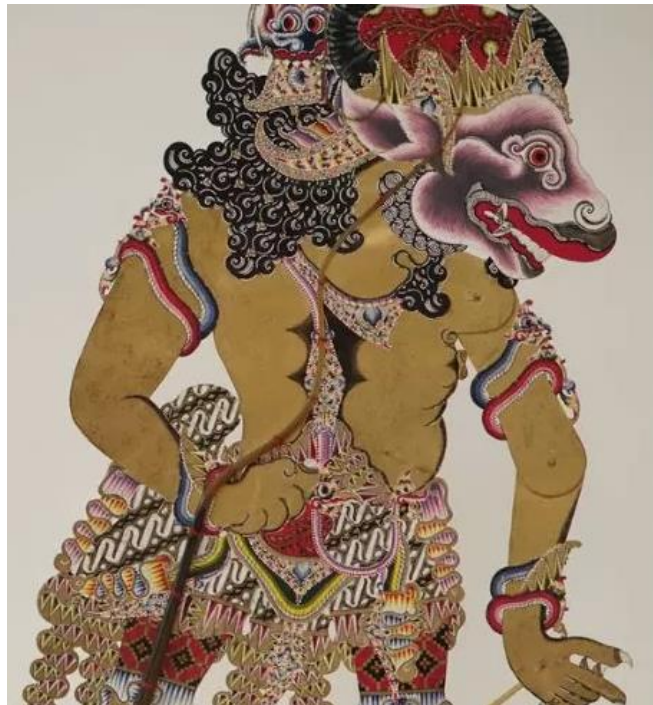
Посилання: <https://www.orami.co.id/magazine/cerita-rakyat-timun-mas?page=all>



Посилання: <https://e-katalog.lkpp.go.id/katalog/produk/detail/53549941>

Додаток 3.

Ілюстрації людини-бика з народного оповідання “Лембусура”



Посилання:
https://www.pitoyo.com/duniawayang/gallery/details.php?image_id=1632



Посилання: <https://online.fliphtml5.com/iwuvx/rlqa/#p=1>